

IN NOMINE ET NUMINE JESU,

De

U S U A R T I U M
D I C E N D I ,
D I S P U T A T I O
P H I L O S O P H I C A ;

Quam,

Dignante Venerandâ Facultate Philosophicâ,
in Regiâ, Fenninge, Academiâ,

S U B M O D E R A M I N E ,

Reverendi & Clarissimi Viri

D. M. G E O R G I I A L A N I ,
 Phyl. & Botan. Professoris Celeberrimi, Fautoris
 & Promotoris sui Dignissimi, Eruditorum placito,
 pro Magisterij gradu obtinendo,

Submittit

M A R C U S P A U L I Z a d e l e r u s .

*Ad diem Februarij in Auditorio superiori
 horis, ab octavâ, matutinis.*

A B O Æ ,

Excudebat Petrus Wald / Acad. Typogr. 1647.

Q A

Antiquâ Prosapiâ,

Generosissimo Domino,

D. JOANNI RÖVRÖCK /
Hæreditario in Laudö / Alnöla / Kullahelm & Klacke-
borgh / &c. S. R. M. & Regni Svecani Consiliario E-
minentissimo, Regij Dicasterij, in Fennungiâ Præsidi
Gravissimo, Vestro-Gothiæ & Daliæ, Legi-
fero æquissimo, Domino & Mecœna-
timeo Gratiostissimo :

U T E T

Generosis, Nobilissimis, Consultissimis, Prudentissimis ac
Honestissimis Viris, Gravissimis, Præfati Dicasterij, Domi-
nis Assessoribus, Secretario, Fiscali, & Notarijs: Benefa-
ctoribus, Tutoribus & amicis meis Laudatissimis, præsen-
tem Disputationem, in assidue gratitudinis, ac ob-
servantia signum humilime & officio-
pissime dedicat.

Author:

DISPUTATIONIS HUJUS,

THEISIS I.

Praescindimus h̄ac vice, ex amoenissimo, Philosophiae agro, bono cum D̄eo, Fines artium dicendi, nobis contemplandos. Nam mens rudior, in hoc nodo hallucinatur: velut exemplum habemus in Scholaſticis olim Doctoribus, de quorum errore conqueritur Hermolaus Barbarus, in Rhethoricā Melanct: p. m. 194. dicens: Etenim non solum genus verborum novum est & incognitum populo, sed ita confusa sunt omnia, ut velut in Labyrintho, neq; initia, neq; exitus rerum deprehendi possunt.

I. Status igitur Quæſtionis, in disputatione istâ, bic erit: an dicendi artes, in præceptionum suarum peritiā terminentur, an verò ulterius, nempe, in obsequium aliarum ſive Theologicarum, ſive Philosophicarum &c: Facultatum, extendantur & applicentur? Ut tandem dispaleſcat, CUI BONO, diurno & Herculeo labore, disciplinas istas perdiſcimus, & quare easdem alijs, pro viribus, inſtillare, contendimus.

III. Hujus Quæſtionis priorem partem amoliri, posteriorem adſtruere, conantur haec theſes: unde li-

gunt, thema hoc esse compositum, & quidem generis Dogmatici.

Cor, calatum, linguam, cerebrum, mentemq; gubernat. O Pater! o Fili! o Spiritus alme, meam. (nes.)

IV. Per artes dicendi, communi cum Germaniae Praeceptore, intelligimus Grammaticam, Dialeticam, Rheticam: quæ præceptis quidem inter se differunt, usu verò conveniunt. Alias Logicales vocantur: quia logos, tam rationem, quam orationem, significat. Schnellius nominat eas PROPAIDEIAN. vide Schnell. Ethicam.p.1.

Appellantur Instrumentales, respectu usus. Generales autem respectu Objectorum variorum. Triviales quoq; dicuntur, rationem etymi reddente, Fabro Stapulensi, in introductione Log. his verbis: Ethæ tres artes sermocinales, simul sumptæ trivium dicuntur, quod trifido calle, in unicam metam, ut potè sermonis cognitionem tendant.

V. Finis quoq; hoc in loco, non significat nobis quemcumq; finem, sed illum duntaxat, ad quem hæ artes, suo in genere tendunt, h.e. cuius rei gratiâ docentur & discuntur: quamobrem fere æquipollentia apparent nobis, usus, utilitas, praxis, summum artis bonum, &c. ut patebit infra.

VI. Grammaticæ finis est bene logni & scribere. Ideo enim noëmata sua technologica, literatis submini-

ministrat, ut intelligibili, puro & congruo possint
uti sermone.

VII. Officium Grammatici esse quoq; opinor, ver-
tere voces & pbras, unius linguae in aliam, quod bene-
ficio Lexicographorum & propriæ experientiae rite
expedit: pro quo studio, interpres cognominari
meretur.

VIII. Hujus doctrinæ munus etiam erit mon-
strarre artificium, qualiter verborum copia sit paranda,
qualiter delectus ipsorum habendus, quomodo discer-
nendum inter vocabula genuina & barbara, inter obso-
leta & usitata, inter frivola & seria, perspicua & ob-
scura, absurdè nova & notabiliter trita, vulgaria &
doctis cognita, & similia.

IX. Sed occurrentum nunc est Quintiliano,
Diomedi, & Ciceroni, qui (ceu Melanct. in Latinâ
suâ Grammaticâ, p. 4. &c in suâ Ramus, p. 6. refe-
runt) Poëtarum enarrationem & Historiæ cogni-
tionem, huic arti subjiciunt, ut patet in lib. de O-
ratore, p. m. 157.

X. Cui sententiæ respondemus (bonâ citatorum
cum veniâ) negotium istud, Grammatico quatenus
tal, esse impossibile. *Aliibusmodi enim exegeses, re-*
quiritur omnium disciplinarum realum, imo Logicæ
& Rhetoricæ, exacta cognitio. Instrumentum qui-
dem interpretandi necessarium est Grammatica,

sed ad perficiendum hoc opus, non sufficit: velut Melancton & Ramus, in allegatis locis, profitentur.

XI. Abiecte illi videntur de hac arte existimare, qui putant, absq[ue] præceptionum & Regularum admiriculo, hoc nostro seculo, perfectè, linguis celebrioribus, homines imbui posse. Nam,

Usus & ars conjuncta valent, disjuncta peribunt. Confer præfationem Melanctonis, in Syntaxin Latinam.

XII. Doceat ergò Grammatica tyrunculos, recte cognoscere omnium lingvarum literas, ritè nostra & aliorum scripta recitare, expedite loqui & scribere, & in transferendo non aberrare. |

XIII. Rhetorica etiam, noëmata artificialia tradit, utpote: Tropum, Figuram, Metaphoram, Prosopopæiam, Pronunciationem, Actionem. Hi termini, hisq[ue] homogenei, in sui ipsorum notitiâ neq[ue] consumuntur: Sed ad considerationem vocum simplium & conjunctarum, in tropis & figuris, adhibentur, prout hæc in systemate artis, plenariè comprehenduntur.

XIV. Etsi necessaria, tam Elocutionis, quam Aelionis Præcepta, Rhetorica Talæi continent, (excepto, quod in quibusdam gestibus modus agendi, jam invulnerit aliis, quam qui, priscorum tempore, floruit) tamen

men ad tradendum toluum artificium Oratorium, non
est sufficiens, prout etiam ipse Cunradus, in sua Rhetor.
Præfatione conqueritur.

XV. Ubi enim sunt Causarum genera? Ubi Orationis partes? Ubi Amplificationum figurae? Ubi Sermonis character? Quæ ex M.T.C. Oratorijs, & Herennianis, nec non aliorum magnorum viorum monumentis, feliciter haurire licebit.

XVI. Hec omnia, cum adeptus fuerit eloquentiae Studiosus, postea ornatae, affectuose & prudenter, ad popularem notitiam & animorum commotionem, perorare poterit. Quem eventum, si minus interdum sortietur: tamen quoad ipsum artificium, fecit quod debuit. Vide Schnell. in Logicis, Cap.8.

XVII. Sequitur Logicæ Finis: quod non respetu dignitatis, sed facilitatis ordinis, à nobis est commissum. Tantò autem breviores in hoc loco sumus, quanto felicius, hac tempestate, lumen Dialecticæ, acutioribus ingenijs, inclaruit.

XVIII. Hoc instrumentum instrumentorum, hac ars artium, primis notionibus secundas imponit, quarum beneficio ratione nos, bene uti, docet.

XIX. Applicat autem notiones suas primis 1. In singularium rationum, per se, & mutua consideratione. 2. In axiomaticâ terminorum complexorum colloca-

tione,

tione & enunciatione. 3. *In Syllogistica argumentorum dijudicatione.* 4. *In Methodicâ, variorum argumentorum dispositione: Ut deprehendatur & profligetur error, inveniatur atq; roboretur veritas.*

XX. SYLLOGISMUS.

Si absq; Grammaticâ, nullum possumus recitare scriptum, nec rite animi nostri sensa exprimere peregrinâ lingvâ: Si absq; Rhetoricâ non possumus benè dicere, nec prodrium à modificato discernere: Si absq; Logicâ in cognoscendis & judicandis rebus omnibus, non possumus ratione bene uti, nec exactè verum à falso discerneret: Sequitur harum artium usum, non in seip- sis terminari, sed ad tractationem aliarum disciplinarum adhiberi.

At verum prius. Ergo & posterius.

XXI. RATIO CONNEXIONIS.

Remotis & negatis instrumentis, ad rem efficiendam necessarijs, removetur etiam effectum; & contra. Cunrad. in Log. cap. 6.

XXII. *Hic quidem ex pacto subsistere possemus, sed in gratiam tyronum, expedit ut generatim pauca, de modo utendi his artibus per similitudinem propo-namus.*

XXIII. *Posito, quod omnis in populo homo, cupiat sibi, aut alijs vestem, linteum, sive lanceam, sive bolo-*

holosericam, &c. Contexere, perpendat, num huic suo desiderio satisfacere possit, nisi requisita habuerit subsequentia.

XXIV. 1. Materiam Operis, b. e. filum & stamen. 2. Organa textoria, sedile, licium, peclen, radium, jugum, &c. 3. Ideam artificij, h. e. peritiam ritè materiam, per instrumenta, tractandi. 4. Laborrem assiduum. Subtrahē nunc unum horum, & tota corruet intentio.

XXV. Similiter posito, quod omnes indifferenter ardeant cupidine componendi, vel resolvendi scripta eximia. 1. Thema habeant, quod ultro se offert, imò fugientes etiam persequitur. Melandt: in Rhetor. p. m. 17. II. Instrumentales has calleant artes. III. Disciplinarum realium sint periti. IV. Ergasia ad sit prudens & assidua.

XXVI. Quamvis ad illustrationem hujus negotij, & aliæ similitudines aptæ sint: tamen, quia multis seculis, hæ Metaphoræ, scilicet, Textus, Contextus, pertexere, contexere, retexere, hanc aut illam Orationem, in Scholis, nec non in ipsâ Ecclesia, usurpatæ sint, ideo hâc peculiariter, nunc uti maluimus.

XXVII. Perfectio autem, quamquam raro nobis contingat: nam res una est, omnium humanorum operum difficillima, bene dicere: tamen.

Est aliquid prodire tenus, si non datur ultra.

XXVIII. *Usus artium dicendi, est praxis intellectus, quā rectē & expedite de oblato themate dicere, & ab alijs dicta, vel scripta, retexere & judicare possumus.*

XXIX. *Estq; duplex: Syntheticus & Analyticus.*

XXX. *Ille docet nos artificiose componere Orationem, sacram aut prophanam, solutam aut Ligatam. Alias appellatur Genesis. Hic autem docet viam, qualiter nostra & aliorum opera explorare, eademq; dextrè resolvere discamus.*

XXXI. *Heyresis, b.e. inventio argumentorum, tam explicantium quam confirmantium, utiliter his adjici posse videtur.*

XXXII. *Fusius, qui has res à nobis modo tractari cupiunt, eos rogamus, ut aliunde eas hauriant, vel ex Logicis vel Oratoribus. Nos brevitati & tyronibus, jam inservire voluimus.*

Est modus in studio, finisq; levamine gaudet.

Gloria, Laus & honor, sit tibi summe Deus.

COROLLARIA.

I.

Suo in pretio habitis, multorum & magnorum Authorum iudicijs, conjecturas sequentes, tanquam ab ipsâ veritate, minime remotissimas, in medium afferimus.

2. Feni-

2. Fennigia sonat vernaculae **Suomen Maat** b. e.
Gomeri terra. Propter idiomatum nostrum, mutatis G. in S. & R. in N. cum Epenthese U.
3. Iaphet erat Primogenitus Noachi: Gomer autem fuit Primogenitus Iapheti. Ideoq; in regno suo Pontifex erat & Monarcha.
4. Terra ista, capit habitari ferè A. M. 1766.
Proprium Imperium habuit usq; ad -----
victoriæ S. Erici, ----- Annis 3354.
A victoriâ S. Erici, usq; ad annum presentem, 497.
Adde hos numeros, & habebis hodiè A. M. 5617.
5. Artem literariam, ante Mosen floruisse in mundo, tradunt Eruditi.
6. Prudenti licet interdum simulare, nulli tamen nocere.

Viro Venerabili, Humanissimo atq; Doctiss:

D. MARCO PAULI ZADELER O, Scholæ Aboënsis ConRectori
vigilantissimo, Philosoph: Candidato jam dudum
emerito; pro summo in Philosophia gradu; de
ARTIUM DICENDI USU
pulchrè disputanti, paucis hisce festinus,
sed ex animo gratulabar:

Q Uod Natura tibi dederat doctissime MARCE,
Ore loqui prompto, noscere & Historias,

*Id vigil poliens studio sumpturus honores
Musicolis largâ non sine fruge probas.
Perge tuis docili scriptis prodeesse juventæ
Usus dicendi quò artibus appareat.
Perge ita: Nec tantum viridis tua temporal laurus,
Cinget; At ex merito fama superstes erit.*

MICHAEL O. WEXONIUS
P. Profess. & Phil. Fac.
p. t. Decanus^o.

*Ad Reverendum ac Clarissimum,,
Dn. MARCUM PAULI ZADE
LERUM, Schole Cathedralis, q. e. Aboe Correcto-
rem meritissimum, amicum & compatrem admo-
dum colendum..*

*L*audatis Collega, viris placuisse peritum,
Rerum multarum, quid prius esse potest?
Plus tamen esse reor, laudari his, qui pietatem,
Sectantur: Doctis, Candide Marce, places.
Laudatisq; pijsq; places: quid postea quæso?
En vocat ad meritum, te modò, Musa, decus^o.
Suffragium studiofa cohors tibi, nomine, præber
Virtutis: doctis perge placere viris^o,

*Honoris & amicitiae ergo
faciebat*

S A M U E L G. Hartmann
Sch. Ab. Rector..

• 8(0)8 •

